دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری
راهبردهای کارآفرینی در کشاورزی

اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در توسعه روستایی (مطالعه موردی: دهستان کوهستان شهر رستمکلا)

رضا مظهری[۱]، محسن محمدی خیاره[۲]، مسعود خیراندیش[۱] و معصومه جهانبخش رستمی[۱]

۱- استادیار، دانشگاه گنبدکاووس
۲- استادیار، دانشگاه گنبدکاووس (نویسنده مسوول: m.mohamadi@ut.ac.ir)

تاریخ دریافت: ۹۶/۱۰/۲۶ تاریخ پذیرش: ۹۷/۳/۹

چکیده

کارآفرینان موتور محرکه توسعه اقتصادی می‌باشند که در توسعه کشاورزی و بالأخص توسعه و پیشرفت در مناطق روستایی جایگاه ویژه‌ای دارند. به همین دلیل، یکی از مهم‌ترین این استراتژی‌ها که در دهه‌های اخیر بسیاری از کشورها به‌منظور توسعه در مناطق روستایی بکار گرفته‌اند توسعه کارآفرینی کشاورزی می‌باشد. لذا، هدف پژوهش حاضر بررسی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی شهر رستمکلا می‌باشد. روش تحقیق این پژوهش کتابخانه‌ای و میدانی بوده و شاخص‌ها و داده‌های آماری لازم از طریق پرسش‌نامه، جمع‌آوری گردید. جامعه آماری شامل کشاورزان نمونه و کارآفرین دهستان کوهستان و نمونه آماری تحقیق، ۱۵۰ نفر از سرپرستان خانوارهای منطقه مورد مطالعه در سال ۱۳۹۵، از طریق روش نمونه‌گیری تصادفی و با استفاده از فرمول کوکران انتخاب شده‌اند. نتایج بیانگر این است که شاخص عوامل اجتماعی با میانگین رتبه‌ای ۲/۸٤، مؤثرترین و شاخص عوامل محیطی با میانگین رتبه‌ای ۱/۹۳، کم‌اثرترین عامل در بین عوامل مؤثر بر کارآفرینی می‌باشند و عوامل نهادی و اقتصادی در رتبه‌های دوم و سوم قرار گرفته‌اند. به‌طورکلی نتایج نشان داد که عواملی مانند داشتن روحیه گروه‌گرایی و وجود ارتباطات و شبکه اجتماعی در میان روستاییان، اعتماد به نفس، ابتکار، خلاقیت فردی و انگیزه بالا دارای بیشترین اثرگذاری بر توسعه کارآفرینی روستایی و افزایش سطح مهارت‌های کارآفرینانهٔ روستاییان بوده است. لذا ایجاد مراکز آموزشی، ترویجی و مشاوره‌ای کارآفرینی به‌منظور ارائه توصیه کارشناسی و استفاده از استعدادهای کارآفرینی روستاییان ضرورت دارد.

واژه‌های کلیدی: کارآفرینی کشاورزی، عوامل اقتصادی، اقتصاد روستا، آزمون فریدمن

مقدمه

در دهه‌های اخیر رویکرد کارآفرینی به‌عنوان یکی از راهبردهای توسعه روستایی مورد توجه قرار گرفته و نظریه‌پردازان، برنامه‌ریزان و مجریان دولتی درصدد برآمدند تا با ارائه راهکارها و روش‌های جدید، از معضلات و مسائلی که این نواحی گریبان‌گیر آن هستند، بکاهند (۲۵). تقویت کارآفرینی و ایجاد بستر مناسب برای توسعهٔ آن از ابزارهای پیشرفت اقتصادی کشورها و به‌ویژه کشورهای در حال توسعه به شمار می‌رود؛ زیرا یک فعالیت کارآفرینی با اثربخشی بالا به توسعهٔ اقتصادی می‌انجامد (۲۱). با گسترش و توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی، زمینه بهره‌مندی روستاییان از کالاها و خدمات رو به فزونی می‌گذارد و در نهایت، رشد اقتصادی و متعاقب آن توسعه روستایی محقق می‌شود (۱۱). کارآفرینی روستایی عبارت است از ایجاد سازمانی جدید که تولید یا خدمت جدیدی را معرفی یا بازار جدیدی را ایجاد می کند، یا از فناوری جدیدی در محیط روستایی استفاده می‌کند (۴). کارآفرینی کشاورزی به معنای فرآیند شناسایی فرصت‌ها، تهدیدها و نقاط قوت و ضعف محیط‌های فعالیت از جمله کشاورزی با روش‌شناسی و سیاست‌گذاری خاص و جدید برای ایجاد تحول و دگرگونی در کشاورزی می‌باشد. این تحول با ارائه تفکر، روش و تدبیری نو برای حل مشکلات گذشته و کنونی کشاورزی همراه است که حاصل همکاری بین عاملان اصلی کشاورزی و عاملان بیرونی با در نظر گرفتن شرایط و تحولات جهانی، فناوری نوین، فرهنگ روستایی، و محدودیت‌های محیط زیستی در راستای دستیابی به الگوهای نو در کشاورزی برای بالا بردن بهره‌وری و کارایی و دستیابی به بازارهای نو در مقیاس‌های بزرگ‌تر است (۲۲).

امروزه تلاش‌های روستاییان برای دستیابی به پایداری اقتصادی می‌تواند با کمک کارآفرینان محلی افزایش یابد زیرا تمرکز بر منابع اقتصادی محلی از طریق توسعه کارآفرینی محلی یکی از شیوه‌های توسعه اقتصادی این مناطق است (۱۰). علاوه بر این، کارآفرینی به لحاظ اجتماعی، منافع و آثار مثبتی در جامعه روستایی دارد زیرا موجب اشتغال می‌شود، اضطراب‌های اجتماعی را کاهش می‌دهد و بهره‌برداری از منابع و فعال شدن آن‌ها را برای بهره‌وری عظیم ملی فراهم می‌آورد (۱). از طرفی وجود منابع طبیعی مهم، شرایط اقلیمی و جانشین توپوگرافی منطقه و همچنین منظره‌ها با ارائه فرصت‌هایی برای استفاده و بهره‌برداری عظیم به لحاظ محیط‌زیست از منابع بر فعالیت کارآفرینانه تأثیر می‌گذارند. دوری و نزدیکی، حفاظت از مناظر منحصر به فرد و ویژگی های محیطی، سنت‌های مهم یا شیوه‌های سنتی و قدیمی تولید را تسهیل می‌بخشند که ممکن است منجر به فرصت های کارآفرینانه شوند (۳). همچنین، کارآفرینی نمی‌تواند بدون در نظر گرفتن نقش سازمان و نهادهای گوناگون انجام شود زیرا هرگونه فعالیتی به نوعی به سازمان‌دهی و تشکیلات در سطوح مختلف چه ملی و چه محلی نیاز دارد. دولت، سازمان و ترجمان‌های ذی‌ربط آن از جمله این نهادها هستند و از طرفی دیگر، نهادهای غیردولتی محلی هم که به‌صورت خودجوش شکل‌گرفته‌اند دارای تأثیرگذاری بالایی در رشد و گسترش فعالیت‌های کارآفرینی دارند. (۱۷). نواحی روستایی

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.29252/jea.4.7.30]

به دلیل شرایط خاص اکولوژیکی و اقتصادی- اجتماعی، با مسائل و مشکلات متعدد و متنوعی مواجه‌اند که فقر و محرومیت از مهم‌ترین این مشکلات محسوب می‌شود. با توجه به نقش‌های متعددی که روستاها در فرآیند توسعه ملی به‌ویژه در زمینه تأمین مواد غذایی بر عهده دارند؛ رشد و توسعه این نواحی اهمیت و ضرورت زیادی دارد (۱۲).

شهر رستمکلا با وسعت تقریبی ۱۴۶۷ کیلومترمربع، در شرق استان مازندران واقع شده است و دارای شرایط متنوع اقلیمی و اکوسیستمی مناسب برای توسعه پایدار کشاورزی است. به دلیل ویژگی‌هایی چون نزدیکی به مرکز استان، نزدیکی به دریا و جنگل، دایر بودن فعالیت‌های صنایع‌دستی، وجود زمینه‌ای حاصل‌خیز کشاورزی و وجود آب فراوان، از ظرفیت بالقوه مناسبی برای توسعه کارآفرینی در سطح محلی و منطقه‌ای برخوردار است. محققین به بررسی مفهوم توسعه کارآفرینی و مؤلفه‌های آن از زوایای گوناگون پرداختند. ولائی و همکاران (۲۵) به بررسی تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه پایدار روستایی با تأکید بر کارآفرینی در دهستان مرحمت‌آباد شمالی پرداختند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد، مهم‌ترین عاملی که موجب توسعه پایدار روستایی شده است، عامل اقتصادی و فردی می‌باشد. به‌طوری‌که با افزایش میزان تسهیلات دریافتی از قبیل وام‌های خوداشتغالی، منابع مالی لازم و کافی، تنوع شغلی موجب افزایش انگیزه و روحیه فردی در جهت توسعه و گسترش کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه شده است. همچنین عامل زیرساخت‌ها کمترین تأثیر را در بین عوامل هشت‌گانه در توسعه کارآفرینی منطقه داشته است. یافته‌های طوسی و همکاران (۲۴)، در بررسی کارآفرینی روستایی و تعیین عوامل مؤثر بر آن در مینودشت نشان داد می‌توان روستاییان مورد مطالعه را بر اساس نمره وضعیت کارآفرینی آن‌ها، به چهار دستهٔ روستاییان سنتی، نسبتاً سنتی، تغییرپذیر و روستاییان صلاحیت‌دار و پیشرو طبقه‌بندی نمود. نتایج تحلیل تشخیصی گویای آن بود که با توجه به مقادیر لاندای ویلکس، متغیرهای ریسک‌پذیری، میزان درآمد از شغل اصلی، سطح دانش نسبت به کارآفرینی و سطح سواد، در مقایسه با دیگر متغیرها بهتر قادر به پیش‌بینی سطح کارآفرینی روستاییان شهرستان مینودشت هستند. در مقاله دیگری نجفی‌کانی و همکاران (۱۹)، با بررسی معیارهای ده‌گانه، نتیجه گرفتند که روستاهای نصرآباد، قرن‌آباد و مریم‌آباد دارای بهترین وضعیت جهت توسعه کارآفرینی می‌باشند. فراهانی و حاجی حسینی (۶)، در بررسی عوامل محیطی مؤثر بر روحیه کارآفرینی دانش‌آموختگان تحصیلات تکمیلی رشته تربیت‌بدنی نشان دادند که همبستگی بالایی (۷۳ درصد) بین عوامل محیطی و روحیه کارآفرینی دانش‌آموختگان وجود دارد. لمن و همکاران (۱۵)، در بررسی رویکردهای اطلاع‌رسانی درباره یکپارچه‌سازی اراضی به‌عنوان عامل تسهیلگر کارآفرینی نشان دادند که اطلاع‌رسانی صحیح در رابطه با فرآیندهای یکپارچه‌سازی اراضی در مناطق روستایی نقش مهمی در سرمایه‌گذاری و تولید بوده و می‌تواند زمینه‌های کارآفرینی کشاورزی را تقویت کند. وود و مک‌کینلی (۲۶)، جهت ارائه مدلی در کارآفرینی مولد، عوامل فرهنگی، اجتماعی و محیطی را مورد بررسی قرار دادند. فراهانی و حاجی حسینی (۶) در بررسی ارزیابی ظرفیت‌های نواحی روستایی برای توسعه کارآفرینی و توانمندسازی روستاییان در روستاهای بخش شال شهرستان بوئین‌زهرا نتیجه گرفتند که عوامل زیرساختی و فردی بیشترین تأثیر را بر کارآفرینی داشته است. اگرچه روستاهای منطقه در هیچ‌یک از زمینه‌ها در حد مطلوب نیستند، ولی با تقویت عوامل فردی و زیرساختی می‌توان امید داشت که کارآفرینی در روستاها افزایش یابد و مشکل بیکاری و مهاجرت حل شود. بدین ترتیب درآمد روستاییان افزایش می‌یابد و به توسعه روستا و توانمندی روستاییان می‌انجامد. رحمانی و مرادی (۲۰) نشان دادند که سه عامل اقتصادی-اجتماعی و محیطی در توسعه کارآفرینی کشاورزی نقش داشته است. در مطالعه دیگری مطیعی لنگرودی و همکاران (۱۸)، به تبیین عوامل مؤثر بر توانمندسازی روستاییان در توسعه کارآفرینی در بخش‌های زند و سامن شهرستان ملایر پرداختند؛ نتایج حاکی از آن است که وجود عوامل فردی و محیطی در افزایش توانمندی روستاییان برای ایجاد و توسعه کسب‌وکار تأثیر دارد. لی (۱۶) معتقد است که امروزه، تغییرات سریع در دنیای اقتصاد، در بسیاری از جوامع بر اهمیت پیگیری فرصت‌های کارآفرینانه برای ایجاد ثروت افزوده است. به نظر سوبل و کینگ (۲۳)، عوامل کلان اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی، در تمایل و توانایی افراد برای انتخاب فعالیت‌های کارآفرینی اثرگذار می‌باشد. نتایج فرجی‌سبکبار و همکاران (۷)، در بررسی اولویت‌بندی توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی با استفاده از تکنیک پرومتری در دهستان حومه بخش مرکزی شهرستان خدابنده نشان داد که کارآفرینی راهکاری جدید در نظریه‌های توسعه برای توانمندسازی و ظرفیت‌سازی در مناطق روستایی با هدف کاهش شکاف بین شهر-روستا، ایجاد برابری اقتصادی، اجتماعی، محیطی و نهادی است. کلین و سوزان (۱۳) در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که شاخص‌های فضایی کارآفرینی از جمله وجود آزادی و انعطاف کاری، حمایت‌های مالی و اقتصادی و حاکم بودن فضای فرهنگی و اجتماعی مناسب دارای ارتباط معنی‌داری هستند و بر کارآفرینی تأثیر مثبت دارد. فراهانی و حاجی حسینی (۶)، در مطالعه‌ای تحت عنوان نقش کارآفرینی روستایی در توسعه پایدار روستایی با روش توصیفی- تحلیلی به این نتیجه رسیدند که از راهکارهای مهم توسعه و توسعه پایدار روستایی در محدوده مورد مطالعه ایجاد اشتغال از طریق توسعه کارآفرینی است که باعث کاهش بیکاری، افزایش بهره‌وری افراد و منابع و در نتیجه سبب افزایش درآمد مردم و جامعه و در نهایت منجر به توسعه پایدار روستایی می‌شود. بوسما (۲) در تحقیقی که در کشور هلند، چهار مؤلفه برای کارآفرینی را مدنظر قرار داده است، که شامل: الهام و انگیزه، خودکارآمدی، حمایت و الگو می‌باشند. نتایج مطالعه نشان داد که در شبکه‌هایی که روابط قوی وجود دارد احتمال دستیابی به دانش و اطلاعات به‌روز بیشتر است. شبکه‌های قوی شامل: ارتباط با دوستان و آشنایان و اعضای خانواده بوده و شبکه‌های ضعیف را ارتباط بین همکاران و ارتباط کاری

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.29252/jea.4.7.30]

تشکیل می‌داد. هال و همکاران (۸)، کارآفرینان را افرادی دقیق که آماده بهره‌برداری از فرصت‌های در حال ظهور در ارتباط با نیاز جامعه هستند، معرفی می‌نمایند. آن‌ها در این تحقیق از فرآیند کارآفرینی به‌عنوان عنصری مناسب در راستای حفظ محیط زیست و ایجاد و توسعه نوآوری‌های مناسب و سازگار با محیط نام برده‌اند که می‌تواند نقش مهمی در کاهش رانت‌های اقتصادی و توسعه ثروت ملی داشته باشد. با توجه به اهمیت موضوع و دیدگاه‌های مختلف مذکور، اثرات کارآفرینی روستایی در جوامع محلی را می‌توان در شکل (۱) خلاصه نمود.

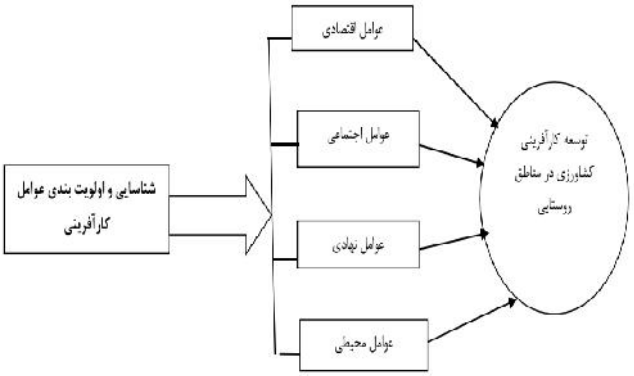

شکل ۱- مدل تحلیلی تحقیق
Figure 1. Analytical Model of Research

با توجه به موارد فوق‌الذکر هدف اصلی پژوهش حاضر، بررسی نقش کارآفرینی کشاورزی در توسعه روستایی در دهستان کوهستان شهر رستمکلا می‌باشد و به دنبال شناسایی، بررسی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر کارآفرینی در محدوده مورد مطالعه می‌باشد.

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر از نوع اکتشافی و از نظر روش توصیفی- تحلیلی می‌باشد. به‌منظور جمع‌آوری اطلاعات از مطالعات کتابخانه‌ای و پیمایش میدانی (پرسشنامه) در محدوده مورد مطالعه استفاده شده است. منطقه مورد مطالعه این پژوهش دهستان کوهستان واقع در شهر رستمکلا (گرجی‌محله، آسیابسر، شهیدآباد و کوهستان) بوده است که جامعه آماری آن کشاورزان این ۴ روستا (۲۲۰ نفر) بوده است که تعداد ۱۵۰ نفر از آن‌ها از طریق فرمول کوکران به‌عنوان حجم نمونه تعیین گردید که به‌طور تصادفی انتخاب شده‌اند. پرسشنامه موردنظر، دارای ۴ مؤلفه و ۳۲ گویه می‌باشد (جدول ۱) که گویه‌های آن در ۵ طیف از ۱ (کاملاً مخالفم) تا ۵ (کاملاً موافقم) نمره‌گذاری شده‌اند. پایایی سؤالات با استفاده از روش آلفای کرونباخ برای کل ابزار پرسش‌نامه، ۰/۷۵ به دست آمد. به طور کلی، روش‌ها و فن‌های آماری که در این تحقیق به کمک نرم‌افزار SPSS برای تجزیه‌وتحلیل داده‌ها مورداستفاده قرار گرفته است، به شرح زیر است:

الف) استفاده از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف و جهت بررسی وضعیت نرمال بودن داده‌ها.

ب) استفاده از آزمون رتبه‌ای فریدمن به‌منظور اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی.

ج) استفاده از تحلیل آمار توصیفی به‌منظور اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.29252/jea.4.7.30]

جدول ۱- مؤلفه‌ها و گویه‌های پژوهش

Table 1. Components and research items

مؤلفه	گویه
عوامل اقتصادی	نقش شبکه بانکی کارا کمک قرض‌الحسنه روستایی عدم تمکن مالی کارآفرین آشنایی با بازار مالی سرمایه‌گذاری سرمایه‌گذاران توزیع نامناسب درآمد در سطح ملی فقر شدید روستایی فقر مالی
عوامل اجتماعی	وجود تفکر ایستای روستاییان وجود مراکز آموزشی در روستاها به‌کارگیری دقیق توصیه‌های فنی کارشناسان کارآفرینی اعتمادبه‌نفس و ابتکار روحیه گروه‌گرایی و ارتباطات نیروی انسانی مناسب مخاطره پذیری اقتصادی سواد و دانش
عوامل نهادی	حمایت شوراها از سرمایه‌گذار حمایت نهادهای کشاورزی تشکیل نهادهای مرتبط با کارآفرینی روستایی وجود سازمان‌های غیردولتی و حمایتگر کارآفرینی وجود قوانین نانوشته و نامناسب سیاست‌های نامناسب بخش کشاورزی تشریفات اداری زیاد محیط و فضای آرام توأم با امنیت
عوامل محیطی	بهره‌برداری نامناسب از منابع وجود بیماری‌های فراگیر کشاورزی وجود سوانح طبیعی انزوای جغرافیایی نبود صنایع تبدیلی تک‌محصولی بودن روستا کیفیت مناسب زمین و یکپارچگی آن

دهستان کوهستان از توابع بخش مرکزی شهرستان رستمکلا است. جمعیت کل دهستان در سال ۱۳۹۵، برابر با ۱۷۴۲۴ نفر بوده است که از این تعداد ۸۸۶۱ نفر زنان و ۸۵۶۳ نفر را مردان تشکیل می‌دهند (۹). در این دهستان جمعیت شاغل در بخش دامداری، کشاورزی و شیلات فعالیت دارند و در عین حال، تمرکز بیشتر جمعیت بر روی فعالیت‌های بخش کشاورزی بوده است و این امر توانمندی بالقوه این منطقه را در خصوص کارآفرینی کشاورزی و ارتقای توسعه پایدار روستایی نشان می‌دهد. موقعیت جغرافیایی شهرستان رستمکلا در شکل (۲) به نمایش درآمده است.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.29252/jea.4.7.30]

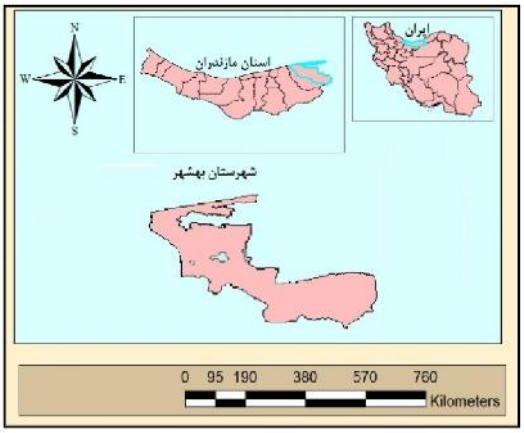

شکل ۲- موقعیت جغرافیایی شهرستان رستمکلا در استان مازندران
Figure 2. Geographical location of Rostamkola city in Mazandaran province

نتایج و بحث

ویژگی‌های جمعیت‌شناسی آزمودنی‌ها به لحاظ متغیر سن، در حدود ۴۳ درصد پاسخ‌دهندگان در رده سنی ۴۰ تا ۵۰ سال قرار گرفته‌اند و به لحاظ تحصیلات ۶۲ درصد از آنان دارای مدرک دیپلم و زیر دیپلم بوده‌اند.

با توجه به جدول (۳) میانگین شاخص کارآفرینی برابر با ۴/۱۳ و برای مؤلفه‌های آن بیشترین و کمترین میانگین به ترتیب مربوط به شاخص عوامل اجتماعی ۴/۲۲ و شاخص عوامل محیطی ۳/۸۵ بوده است. در پژوهش حاضر جهت انجام آزمون نرمالیته از دو روش کولموگروف-اسمیرنوف استفاده شده است. با توجه به داده‌های عددی مربوط به هر یک از متغیرهای کمّیِ پیوسته؛ متغیرهای اصلی تحقیق از توزیع نرمال برخوردار نبود و در تمامی متغیرها مقدار سطح معنی‌داری محاسبه‌شده از مقدار ۰/۰۵ کوچک‌تر بوده است لذا فرضیه نرمال بودن داده‌ها تأیید نمی‌شود و داده‌ها از توزیع غیرنرمال پیروی می‌کنند (جدول ۲).

جدول ۲- نتایج مربوط به آزمون نرمالیتی متغیرهای پژوهش
Table 2. Results of the Normality Test of Research Variables

متغیرهای اصلی / تحقیق	کولموگروف-اسمیرنوف		
	آماره آزمون	تعداد	سطح معناداری
عوامل اقتصادی	۰/۱۲۴	۱۵۰	۰/۰۰۰
عوامل نهادی	۰/۱۰۴	۱۵۰	۰/۰۰۰
عوامل اجتماعی	۰/۰۹۴	۱۵۰	۰/۰۰۳
عوامل محیطی	۰/۱۴۱	۱۵۰	۰/۰۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۳- آمار توصیفی شاخص کارآفرینی و مؤلفه‌های آن
Table 3. Descriptive statistics of entrepreneurship index and its components

کارآفرینی و مؤلفه‌های آن	میانگین	انحراف معیار	میانه	مُد
عوامل اقتصادی	۴/۰۹	۰/۳۳	۴	۴
عوامل اجتماعی	۴/۲۲	۰/۲۹	۴/۲۵	۴/۲۵
عوامل نهادی	۴/۱۵	۰/۴۶	۴/۱۲	۴
عوامل محیطی	۳/۸۵	۰/۵۳	۳/۹۴	۳/۸۸
شاخص کارآفرینی	۴/۱۳	۰/۲۵	۴/۱۵	۴/۲

مأخذ: یافته‌های تحقیق

همان‌طور که در جدول (۴) مشاهده می‌شود، به‌طورکلی با توجه به میانگین رتبه‌ای مؤلفه‌های عوامل اقتصادی، نقش شبکه‌های بانکی کارا و توزیع نامناسب درآمدها و اعتبارات در سطح منطقه‌ای و ملی با میانگین رتبه‌ای ۵/۴۰، مؤثرترین و فقر و محدودیت‌های مالی شدید با میانگین رتبه‌ای ۲/۷۱، کم اثرترین مؤلفه در بین مؤلفه‌های عوامل اقتصادی می‌باشند. با توجه به جدول (۴) می‌توان گفت که در سطح اطمینان ۰/۹۹، می‌توان گفت عوامل مرتبط با شاخص‌های اقتصادی رتبه‌های یکسانی ندارند.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-24]
[DOI: 10.29252/jea.4.7.30]

جدول ۴- اولویت‌بندی هر یک از مؤلفه‌های عوامل اقتصادی با آزمون فریدمن
Table 4. Prioritize each component of economic factors by Friedman test

ردیف	مؤلفه‌های عوامل اقتصادی	میانگین رتبه	رتبه
۱	نقش شبکه‌های بانکی کارا	۵/۴۰	۱
۲	توزیع نامناسب درآمدها و اعتبارات	۵/۴۰	۱
۳	عدم تمکن مالی شخص کارآفرین	۴/۷۷	۲
۴	آشنایی با بازارهای مالی	۴/۶۱	۳
۵	سرمایه‌گذاری توسط سرمایه‌گذاران بیرونی	۴/۵۴	۴
۶	مؤسسات و قرض‌الحسنه‌های مالی کوچک	۴/۵۰	۵
۷	فقر شدید روستایی	۴/۰۸	۶
۸	فقر و محدودیت‌های مالی شدید	۲/۷۱	۷
	Sig=0.000	X^2=173.664	df=7

مأخذ: یافته‌های تحقیق

همان‌طورکه در جدول (۵) مشاهده می‌شود، به‌طورکلی با توجه به میانگین رتبه‌ای مؤلفه‌های عوامل اجتماعی، مؤلفه نیروی انسانی مناسب با میانگین رتبه‌ای ۵/۳۷، مؤثرترین و متغیر عدم تأثیرگذاری سواد، آگاهی و دانش فنی در سطوح پایین در کارآفرینی کشاورزی با میانگین رتبه‌ای ۱/۷۲، کم اثرترین مؤلفه در بین مؤلفه‌هایی عوامل اجتماعی می‌باشند. با توجه به جدول فوق می‌توان نتیجه گرفت که در سطح اطمینان ۰/۹۹ می‌توان گفت عوامل مرتبط با شاخص‌های اجتماعی رتبه‌های یکسانی ندارند.

جدول ۵- اولویت‌بندی هر یک از مؤلفه‌های عوامل اجتماعی با آزمون فریدمن
Table 5. Prioritize each component of social factors by Friedman test

ردیف	مؤلفه‌های عوامل اجتماعی	میانگین رتبه‌ای	رتبه
۱	نیروی انسانی مناسب	۵/۳۷	۱
۲	به‌کارگیری دقیق توصیه‌های فنی کارشناسان	۵/۲۸	۲
۳	وجود مراکز آموزشی، ترویجی و مشاوره‌ای	۵/۰۳	۳
۴	روحیه گروه‌گرایی و وجود ارتباطات و شبکه اجتماعی	۴/۸۷	۴
۵	اعتمادبه‌نفس، ابتکار، خلاقیت فردی و انگیزه بالا	۴/۷۰	۵
۶	وجود طرز تفکری ایستا	۷	۶
۷	مخاطره پذیری اقتصادی	۴/۴۷	۷
۸	عدم تأثیرگذاری سواد، آگاهی و دانش فنی در سطوح پایین	۱/۷۲	۸
	Sig=0.000	X^2=353.429	df=7

مأخذ: یافته‌های تحقیق

همان‌طورکه در جدول (۶) مشاهده می‌شود، با توجه به میانگین رتبه‌ای مؤلفه‌های عوامل نهادی، مؤلفه تشکیل نهادهای مرتبط با کارآفرینی روستایی می‌تواند در کارآفرینی کشاورزی حائز اهمیت باشد. با میانگین رتبه‌ای ۵/۴۸، مؤثرترین و مؤلفه وجود گروه‌های محلی، معتمدان و رهبران روستایی با میانگین رتبه‌ای ۲/۸۶، کم اثرترین مؤلفه در بین مؤلفه‌هایی عوامل نهادی می‌باشند. با توجه به جدول فوق در سطح اطمینان ۰/۹۹ می‌توان گفت که عوامل مرتبط با شاخص‌های نهادی رتبه‌های یکسانی ندارند.

جدول ۶- اولویت‌بندی هر یک از مؤلفه‌های عوامل نهادی با آزمون فریدمن
Table 6. Prioritize each component of institutional factors by Friedman test

ردیف	مؤلفه‌های عوامل نهادی	میانگین رتبه‌ای	رتبه
۱	تشکیل نهادهای مرتبط با کارآفرینی	۵/۴۸	۱
۲	حمایت گوناگون نهادهای مسئول	۵/۲۰	۲
۳	سیاست‌های نامناسب بخش کشاورزی	۴/۹۴	۳
۴	تشریفات اداری زیاد یا دیوان‌سالاری	۴/۸۶	۴
۵	حمایت دهیاری و شورای اسلامی	۴/۲۸	۵
۶	وجود رویه‌ها و قوانین نانوشته (غیررسمی)	۴/۲۵	۶
۷	وجود سازمان‌های غیردولتی و حمایتگر	۴/۱۲	۷
۸	وجود گروه‌های محلی، معتمدان	۲/۸۶	۸
	Sig=0.000	X^2=168.020	df=7

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نتایج گزارش‌شده در جدول (۷) بیانگر این است که در میان مؤلفه‌های عوامل محیطی، مؤلفه کیفیت مناسب زمین و یکپارچگی آن در کارآفرینی کشاورزی با میانگین رتبه‌ای۶، مؤثرترین و مؤلفه بهره‌برداری نامناسب از منابع طبیعی مانند آب، زمین با میانگین رتبه‌ای ۱/۴۰، کم‌اثرترین مؤلفه در بین مؤلفه‌های عوامل محیطی می‌باشند. با توجه به نتایج جدول (۷) در سطح معنی‌داری (α=۰/۰۱) می‌توان گفت عوامل مرتبط با شاخص‌های محیطی رتبه‌های یکسانی ندارند.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.29252/jea.4.7.30]

جدول ۷– اولویت‌بندی هر یک از مؤلفه‌های عوامل محیطی با آزمون فریدمن
Table 7. Prioritize environmental factors by Friedman test

ردیف	مؤلفه‌های عوامل محیطی	میانگین رتبه‌ای	رتبه
۱	کیفیت مناسب زمین و یکپارچگی آن	۶/۰	۱
۲	تک محصولی بودن اغلب روستاها و کشت سنتی	۵/۲۴	۲
۳	انزوای جغرافیایی و نبود امکانات زیربنایی	۵/۲۲	۳
۴	نبود صنایع تبدیلی یا فاصله بیش‌ازحد آن با روستاها	۴/۸۹	۴
۵	محیط و فضای آرام توأم با امنیت در کارآفرینی کشاورزی	۴/۵۲	۵
۶	وجود سوانح طبیعی مانند سیل و خشک‌سالی	۴/۵۲	۵
۷	وجود بیماری‌ها و آفات فراگیر کشاورزی	۴/۲۰	۶
۸	بهره‌برداری نامناسب از منابع طبیعی	۱/۴۰	۷
	Sig=0.000	X^2=431.125	df=7

مأخذ: یافته‌های تحقیق

با توجه به نتایج اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی (جدول ۸)، از بین میانگین رتبه‌ای مؤلفه‌های عوامل مؤثر بر کارآفرینی (شاخص‌های نهادی، اقتصادی، اجتماعی و محیطی)، شاخص عوامل اجتماعی با میانگین رتبه‌ای ۲/۸۴، مؤثرترین و شاخص عوامل محیطی با میانگین رتبه‌ای ۱/۹۳، کم‌اثرترین عامل در بین عوامل مؤثر بر کارآفرینی می‌باشند. یافته‌های حاصل از آزمون فریدمن نشان داد که اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی کشاورزی (عوامل اقتصادی، اجتماعی، نهادی و محیطی) در مناطق موردمطالعه رتبه و اهمیت یکسانی ندارند.

جدول ۸– اولویت‌بندی هر یک از عوامل مؤثر بر کارآفرینی با آزمون فریدمن
Table 8. Prioritizing entrepreneurial factors by Friedman Test

ردیف	مؤلفه‌های عوامل مؤثر بر کارآفرینی	میانگین رتبه	رتبه
۱	عوامل اجتماعی	۲/۸۴	۱
۲	عوامل نهادی	۲/۶۸	۲
۳	عوامل اقتصادی	۲/۵۵	۳
۴	عوامل محیطی	۱/۹۳	۴
	Sig=0.000	X^2=46.020	df=3

مأخذ: یافته‌های تحقیق

با توجه به اثر مثبت جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی، محیطی و نهادی منطقه موردمطالعه بر کارآفرینی، توسعه این قابلیت‌ها به تقویت فرهنگ و هویت محلی، تنوع‌بخشی به فعالیت‌های کشاورزی، صنعتی و خدماتی روستایی و حفظ جمعیت روستایی با کمترین آسیب به محیط روستایی منجر می‌شود. نتایج پژوهش حاضر با تحقیق رحمانی و مردای (۲۰)، فرجی و همکاران (۷)، فراهانی و حاج حسینی (۵)، وود و مک کلینی (۲۵) و سجاسی قیداری (۲۲) مطابقت و سازگاری دارد. در تبیین نتایج فوق می‌توان اذعان نمود که تقویت کارآفرینی کشاورزی در محیط‌های روستایی هم موجب استفاده بهینه از منابع موجود می‌شود و هم زمینه‌ساز رشد، شکوفایی و پایداری مکان‌های زندگی روستایی است؛ زیرا کارآفرینی با فراهم ساختن درآمد کافی و مناسب برای افراد و ایجاد زمینه‌های اشتغال ماندگاری در روستاها را افزایش می‌دهد و همچنین می‌تواند موجب جذب سرمایه‌ها و نیروهای انسانی بیرونی در محیط روستا شود و پایه‌های توسعه ملی و منطقه‌ای را تقویت کند. با توجه به نتایج تحقیق، شناسایی نقاط قوت و ضعف روستاها و اجرای طرح‌های آمایش سرزمین در روستاها برای بهره‌برداری از توانایی بالقوه محیط روستاها در جهت اجرای فعالیت‌های کارآفرینانه لازم و ضروری است. از طرفی توسعه اشتغال‌زایی در روستاها از طریق ایجاد فضای کارآفرینی و پارک‌های فناوری در مراکز و مناطق مستعد امکان‌پذیر است که این مهم می‌تواند از طریق تشکیل نهادهای مرتبط با توسعه کارآفرینی کشاورزی در روستاها و حذف تشریفات اداری زیاد برای تسریع در روند اجرای فعالیت‌های کارآفرینانه در روستاها امکان‌پذیر گردد. از طرف دیگر، استفاده از توانمندی و حمایت دهیاری‌ها و شورای اسلامی روستاها در اجرای طرح‌های کارآفرینی کشاورزی، توزیع مناسب درآمدها و اعتبارات برای اجرای فعالیت‌های کارآفرینانه ایجاد مؤسسات مالی و قرض الحسنه کوچک برای تسهیل تأمین مالی فعالیت‌های کارآفرینی در روستاها از دیگر توصیه‌های سیاستی مطالعه حاضر برای پیشبرد و توسعه کارآفرینی کشاورزی می‌باشد.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.29252/jea.4.7.30]

منابع

1. Behkish, M.M. 2001. Iran's economy in the context of globalization. Tehran: Ney publication, 408 pp. (In Persian)
2. Bosma, N., J. Hessels, V. Schutjens, M. Van Praag and I. Verheul. 2012. Entrepreneurship and role models. Journal of Economic Psychology, 33: 410-424.
3. Duane, G.A. 2000. Management and organization. Ohio: South-western, 354 pp.
4. Eftekhari, A.R., M. Taherkhani and H. Sajasy Qidary. 2009. Rural Development with Emphasis on Entrepreneurship. Tehran: Samt Publication, 196 pp.(In Persian)
5. Farahani, H. and H. Hosseini. 2011. The Role of Rural Entrepreneurship in Sustainable Rural Development, Proceedings of the First National Conference on Geography and Planning of Rural Development, Hamadan, 1-14 (In Persian).
6. Farahani, H. and S. Haji Hosseini. 2013. Evaluation of rural capacity in developing entrepreneurship and empowerment of villagers, case study: Villages in Shal District, Boine Zahra", Rural Studies, 4: 715-748 (In Persian).
7. Faraji, S. and A. Hasan. 2011. Prioritization of Entrepreneurship Development in Rural Areas Using Promentary Technique in the Rural Districts of the Central District of Khodabandeh, Quarterly Journal of Human Geography Research, 75: 68-53 (In Persian).
8. Hall, J.K., G.A. Daneke and M.J. Lenox. 2010. Sustainable development and entrepreneurship: Past contributions and future directions. Journal of Business Venturing, 25: 439-448.
9. Hashemi, S., H. Motie, M. Langroudi, M. Ghadiri, M. Rezvani and M. Moghimi. 2011. Explaining the Role of Islamic Deputies and Islamic Councils in the Development of Rural Entrepreneurship, Case Study: Behbad, Yazd Province", Journal of Rural Studies, 2: 93-114 (In Persian).
10. Heaton, J. 2005. Developing Entrepreneurs: An Examination of Systematic Approaches to Entrepreneurial Development for Rural Areas. Illinois Institute for Rural Affairs, Rural Research Report, Macomb, 16: 1-11.
11. Heidari Sarban, A. 2012. Factors Affecting the Entrepreneurship Enhancement of Farmers in Rural Areas - A Case Study - Meshkinshahr City. Journal of the Iranian Geographic Society, 10: 32-45 (In Persian).
12. Izadi, N. and P. Ataei. 2013. Rural Entrepreneurship and the Role of Agricultural Promotion and Education in its Development. Journal of Agricultural Engineering and Natural Resources Engineering, 11: 34-46 (In Persian).
13. Jamshidi, A. and D. Gemini and H. Nazari Sarmazah. 2013. Investigating the Factors of Preventing and Preventing the Development of Entrepreneurship in Rural Women. Journal of Women and Society Journal, 4: 43-56 (In Persian).
14. Kline, C. and C. Milburn. 2010. Entrepreneurial Climate and Rural Tourism Development: A Review of the Literature. Annals of Leisure Research, 13: 320-348
15. Kline, C., D.A. Cardenas, Y. Leung and S. Sanders. 2007. Sustainable farm tourism: understanding and managing environmental impacts of visitor activities. Journal of Extension, 45: 23-47
16. De Klerk, S. 2015. The creative industries: an entrepreneurial bricolage perspective. Management Decision, 53: 828-842.
17. Lemmen, C., L.J. Jansen and F. Rosman. 2012. May. Informational and computational approaches to Land Consolidation. In FIG Working Week, 1-16.
18. Li, L. 2008. A review of entrepreneurship research published in the hospitality and tourism management journals. Tourism management, 29: 1013-1022.
19. Lordkipanidze, M., H. Brezet and M. Backman. 2005. The entrepreneurship factor in sustainable tourism development. Journal of cleaner production, 13: 787-798.
20. Motie Langroudi, H., M. Ghadiri Massoum, F. Daverkhani, J. Yadollahi Farsi and Z. Turkashvand. 2012. Explaining the Effective Factors on Empowerment of Villagers in Entrepreneurship Development, Case Study: Zand and Saman Parts of Malayer City, Human Geography Research, 80: 139-149 (In Persian).
21. Najafi Kani, A. and M. Assur. 2013. Assessment of the Situation of Entrepreneurship Development in Rural Areas Investigated: South Estarabad Village in Gorgan. Journal of Rural Space and Rural Development, 4: 56-3 (In Persian).
22. Rahmani, E. and S. Moradi. 2012. Identification and Prioritization of Effective Factors on Entrepreneurship Development in the Agricultural Research Area of Kermanshah, Iran, National Conference on Entrepreneurship and Knowledge Management, 137-147 pp (In Persian).
23. Rokneddin Eftekhari, A., H. SojasiGhidari and S. Razavi. 2010. Strategies for the Development of Agricultural Entrepreneurship in Iran's Rural Areas: A Case Study of Khodabandeh County. Roosta va Towse, 13: 1-29 (In Persian).
24. Sajasi Qidari, H. 2007. Study and Analysis of Factors Affecting Agricultural Entrepreneurship Development in Rural Areas: A Case Study of Khodabandeh Villages, Master's Degree in Geography and Rural Planning, Tarbiat Modares University, Tehran, 110 pp (In Persian).
25. Sobel, R.S. and K.A. King. 2008. Does school choice increase the rate of youth entrepreneurship?. Economics of Education Review, *27*: 429-438.
26. Tusi, R., A. Jamshidi and A. Satthisi. 2013. Rural Entrepreneurship and Determining the Factors Affecting it (Case Study: Villages of Minoodasht Township), Rural Research and Planning, 3: 1-11 (In Persian).
27. Vale'i, M., A. Abdollahi, A. Manafi and N. Safari. 2014. Analysis of the Factors Affecting Rural Sustainable Development with Emphasis on Entrepreneurship (Case Study: Shahmat-Abad North-Miandoab County), Regional Planning Quarterly, 5: 149-162 (In Persian).
28. Wood, M.S. and W. McKinley. 2010. The production of entrepreneurial opportunity: a constructivist perspective, Strategic Entrepreneurship Journal, 4: 66-84.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.29252/jea.4.7.30]

Ranking the Effective Factors on the Development of Agricultural Entrepreneurship in Rural Development (Case Study of Kouhestan District, Rostamkola City)

Reza Mazhari[1], Mohsen Mohammadi Khyareh[2], Masoud Khairandish[1] and Masoumeh Jahnbakhsh Rostami[1]

1- Assistant Professor, University of Gonbad-Kavos
2- Assistant Professor, University of Gonbad-Kavos (Corresponding Author: m.mohamadi@ut.ac.ir)
Received: January 16, 2018 Accepted: May 30, 2018

Abstract

Entrepreneurs are the engines of economic development and have a special place in agricultural development and especially in rural development. For this reason, one of the most important strategies that have been used by many countries in recent decades to develop rural areas is the development of agricultural entrepreneurship. Therefore, the aim of this study was to investigate and prioritize the factors affecting the development of agricultural entrepreneurship in rural areas of Rostamkola. The library and field research method was used and the indices and statistical data were gathered through a questionnaire. The statistical population consisted of sample farmers and entrepreneurs in the mountain village and a sample of 150 students of households in the study area in 1395 were selected using random sampling method using Cochran formula. The results indicate that the index of social factors with an average of 2.84, the most effective and index of environmental factors with a mean of 1.93 is the least effective factor among the factors affecting entrepreneurship. The institutional and Economical factors are ranked second and third respectively. Overall, the results showed that factors such as having grouping spirit and the existence of communication and social network among the villagers, trust, initiative, individual creativity and high motivation have had the most impact on the development of rural entrepreneurship and increasing the level of entrepreneurial skills of villagers. Therefore, it is necessary to create educational, advisory, and entrepreneurial counseling centers in order to provide expert advice and utilize the entrepreneurial talents of villagers.

Keywords: Agricultural entrepreneurship, Economic factors, Friedman test, Rural economics

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.29252/jea.4.7.30]